

811.161.1'373.611:811.163.41'373.611
811.161.1'367.625'37
811.163.41'367.625'37
<https://doi.org/10.18485/sj.2021.26.1.8>

ЈЕЛЕНА Б. ЛЕПОЈЕВИЋ*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 13. 10. 2020.
Прихваћен: 12. 1. 2021.

ДЕСУПСТАНТИВНИ ГЛАГОЛИ МОТИВИСАНИ
НАЗИВИМА ЖИВОТИЊА
(на материјалу руског и српског језика)

Глаголи настали на бази именица којима се номинују животиње нису тако често предмет лингвистичких истраживања. Овако образовани глаголи немају велики удео у лексичком систему једног језика, у том смислу и руског и српског, јер су углавном мотивисани називима животиња које су одређеном друштву биле блиске и друштвено корисне. Иако малобројна, ова врста глагола одликује се великом семантичком разуђеношћу, што ће делом и бити предмет нашег истраживања. Поред лексичко-семантичких особености, водећи се принципима компаративне анализе, у раду ћемо се осврнути и на творбени аспект, конкретније начин настанка истраживане групе глагола и на карактеристике именица које су послужиле као творбена база за њихово образовање.

Кључне речи: зооглаголи, животиње, творбена база, творбене карактеристике, лексичко-семантичке карактеристике.

0. *Увод.* Зооглаголи, то јест глаголи мотивисани именицама са значењем животиња, чине малу групу глагола којој у досадашњим лингвистичким истраживањима није посвећен велики број научних радова.

*jelena.lepojevic@filfak.ni.ac.rs

Творбена гнезда која се базирају на називу за животињу, зоониму, као почетном члану, међусобно се разликују не само бројем деривата, него и којој врсти речи ти деривати припадају: уочљив је већи број именица и придева него, рецимо, глагола.¹ У прилог тој тези говори и Земска у одељку о творбеној парадигми именица где, у својству примера управо анализира семантичка места која садржи типична парадигма именице којом се номинују животиње. Док код зоонимних именица издваја 8 група (у неким се могу издвојити и подгрупе), придеве настале на зоонимима оцењује као веома продуктивне, о глаголима каже следеће: „Глаголы непродуктивны и немногочисленны и выражают два вида значений: а) от слов, имеющих метафорическое значение, относимое к человеку, образуются глаголы со значением 'вести себя подобно тому, кто назван производящим словом': *собачиться, ишачить, попугайничать, обезьянничать, петушиться*; б) 'производить на свет' – эти глаголы создаются только от супплетивных названий детеньшей: *жеребиться, телиться, ягниться, щениться*” (в. Белашапкина 1999: 400).

Сматра се да се зооними и речи произведене на њиховим основама срећу у свим светским језицима јер се ради о лексичким групама формираним у најранијим фазама развоја лексикона. И поред тога, ови глаголи у лексичком систему оба језика присуствују са по тек стотинак јединица.

Услед специфичности истраживаних лексема, основни корпус чинили су нам, што се руског језика тиче, Ожеговљев *Толковый словарь* и Даљев *Толковый словарь живого великорусского языка*, док смо српске зооглаголе ексцерпирали из шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика*.

1. **Творбени аспект.** Разматрани десупстантивни глаголи, који у појединим класификацијама носе назив зооглаголи, одликују се неким особеностима на творбеном плану. Њихова основна карактеристика свакако је њихова *творбена база*. Мотивска основа глагола који се могу сврстати у групу зооглагола морала је бити основа именице којом се номинује животиња. Особине животиња је човек посматрао, врло често поредећи људско понашање са понашањем тих животиња и на тај начин су настали симболични изрази и фразе којима се и данас служимо. Међутим, симболика се није развијала подједнако у свим језицима већ је зависила од улоге коју одређена животиња има у неком друштву. За одређене животиње развила се иста симболика у већини култура: *лисица* је, рецимо, симбол лукавства код многих народа, *мајмун* симболизује подражавање, *вук* крволочност. С друге стране, за сваки

¹ У докторској дисертацији *Семантичка анализа лексема које означавају животиње у савременом српском језику*, једном од ретких радова на српском језику са сличном тематиком, аутор констатује да српски језик познаје деривате типа *мајмунисати се, усвињити се, намагарчити некога, паунити се* (стр. 54) али да они неће бити разматрани имајући у виду то, да тему рада представљају именице (стр. 11) [Слободан Б. Новокмет, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Београд, 2016. године].

народ постоје и специфични механизми за преосмишљавање иницијалног у секундарно значење. Како истиче Маслова, „русское слово *свинья* является символом а) грязи, б) неблагодарности, в) невоспитанности; для англичан *rig* означает обжору; для киргизов, казахов, узбеков и других мусульманских народов сюда добавляется коннотация чисто религиозного плана, в результате чего *чочко* (свинья) становится резко бранным словом; во вьетнамской же картине мира *свинья* – символ глупости” (Маслова 2004: 54).

Творбена база оваквих глагола нису сви данас постојећи називи животиња већ су те животиње морале бити саставни део свакодневног живота народа чији је језички систем творио једну такву нову лексему. Од великог броја зоонима глаголи нису образовани. Узмимо, на пример, именице *кокошка*, *ћурка*, или *патка*: на њиховим основама нису настали глаголи иако се за њих са сигурношћу може рећи да ни српском, а ни руском социуму ове животиње нису непознате већ су им, напротив, врло блиске и корисне. Стога морамо да закључимо да, поред тога што означава друштвено корисну животињу, именица која ће постати творбена база за настаanak зооглагола врло често има додатну компоненту пренесеног значења, односно, у њој је садржана особина карактеристична за одређену животињу која се фигуративно може пренети на опис човековог делања.

Што се начина творбе конкретне групе глагола тиче, ради се искључиво о афиксалним начинима: суфиксација, префиксално-суфиксална творба или префиксација заступљене су у оба језика, док у руском ови начини творбе могу бити удружени и са постфиксацијом. У српском језику, с обзиром на то да наш систем нема постфикс као морфему, овај начин творбе изостаје а повратни глаголи настају додавањем повратне речце *се*.

1.1. **Творбени поступци у руском језику.** На основу анализе руских зооглагола ексцерпираних из речника, можемо закључити да је најзаступљенији поступак за њихово образовање била суфиксално-постфиксална творба и то у комбинацији са глаголским суфиксом *-и-*: овом комбинацијом морфема настали су глаголи попут *бычьтсья*, *ёршитсья*, *ёжитсья*, *зверитсья*, *крысйтсья*, *петушитсья* (глаголи са фигуративним значењем) или *жеребитсья*, *кролитсья*, *пороситсья*, *телитсья*, *щенитсья*, *ягнитсья* (група глагола којима се означава долазак младунаца на свет).

Подједнако заступљена у грађењу руских зооглагола је и суфиксација уз помоћ суфикса *-нича-* који срећемо код глагола типа *бычничать*, *коровничать*, *птичничать*, глаголи којима се означава професија, док код глагола *ехидничать*, *обезьянничать*, *попугайничать*, *навлинничать* исти овај суфикс уноси фигуративно значење.

Код следеће групе глагола налазимо исти разматрани суфикс *-нича-* али је творбена основа наведених глагола проширена и морфемом *-ят-* која за

претходну групу није карактеристична. У морфемском саставу глагола попут *голубятничать*, *соколятничать*, *гусятничать*, придодата афиксална морфема, као и код претходне групе, упућује на професионалну оријентацију, али исти суфикс се налази и у глаголима типа *соболятничать*, *перепелятничать* или *утятничать* којима се означава лов на животињске врсте именоване коренском морфемом (*соболь*, *перепел*, *утка*).

Исту семантичку вредност носи и суфикс *-ова-* који проналазимо у структури следећих глагола: *белковать*, *волковать*, *козовать* или *лисовать*.

Од простих суфикса које проналазимо у глаголима образованим од основа именица, најчешће се среће морфема *-и-*: *ишачить*, *кабанить*, *козлить*, *лисить*, *ослить*, *орлить*, *пиявить*, *рачить*, *собачить*, *стрекозитъ* и, у свега пар глагола, суфикс *-е-*: *советъ*, *соловетъ*.

Афиксална морфема која се самостално најређе користи за грађење руских зооглагола, иако се иначе сматра веома продуктивном у грађењу глагола, јесте постфикс *-ся*. Поменути постфикс у комбинацији са суфиксом проналазимо у великом броју разматраних глагола, док су чистом постфиксацијом, од наших ексцерпираних примера, настала само следећа три глагола: *козлиться*, *рачиться* и *собачиться*.

Од творбених модела представљених само по једним или двама глаголима из грађе наводимо глаголе *павлинниться* (настао додавањем суфикса *-ни-* и постфикса *-ся* на основу именице *павлин*); глаголи *набычиться* и *насвинячить* образовани су префиксацијом помоћу префикса *на-* од већ постојећих глагола *бычиться* односно *свинячить*; глагол *проворонить* такође је настао префиксалним начином творбе (префикс *про-*) од глагола *воронить*; док су глаголи *приголубить* и *усвинячиться* настали комбинацијом творбених форманата, конкретније префиксално-суфиксалном творбом у случају првог глагола (префикс *при-* и суфикс *-и-*), док је потоњи глагол образован комбинацијом префикса *у-* и постфикса *-ся*.

1.2. Творбени поступци у српском језику. Творбени модели у српском језику су нешто другачији од оних приказаних у руском. Та се разлика види не само кроз одсуство поменуте постфиксалне морфеме, већ и кроз фреквентност творбених поступака и врсту творбених форманата.

Највећи број ексцерпираних зооглагола у српском језику настао је суфиксацијом. Као најпродуктивнији међу овим афиксалним морфемама издвајамо суфикс *-и-*, глаголски суфикс који се везује за именске основе попут *ждебе*, *јаре*, *маца*, *теле* и њима сличне и уз помоћ кога су настали глаголи попут *бумбарити*, *вранити*, *језити*, *кравити*, *крмачити*, *курјачити*, *магарчити*, *мравити*, *соколити*, код којих је семантика садржана у основи именице модификована и њено значење је сада фигуративно, али и глаголи као што су

ждребити, јарити, мацити, телити, којима се означава рађање младунаца поменутих врста и којима се врло често додаје повратна речца *се*, за означавање повратних процеса.

Још једна морфема се показала као изузетно продуктивна за творење зооглагола у српском језику, а реч је о префиксу *о-*. Ову морфему налазимо у структури глагола као што су *ождробити, охозити, окуцити, омацити, опрасити, осоколити, отелити*. Карактеристично за ове глаголе је то да се префикс додаје на већ суфиксацијом образоване десупстантивне глаголе, сви постоје у форми са повратном речцом *се* и, са изузетком глагола *осоколити*, означавају рађање младунаца наведених врста.

Још један префикс који се може уочити код зооглагола је префикс *на-* који срећемо у творбеној структури глагола као што су *набубати, намагарчити, најежити*. Последњи глагол среће се и у облику *најежити се* али он не спада у разматрани творбени тип.

Код глагола као што су *избубати, искрмачити, испилити* уочава се префикс *из-*, у неким случајевима услед фонетских процеса са графичким ликом *ис-*, који у овом моделу представља творбени формат.

Из структуре појединих зооглагола може се издвојити префикс *по-* као што је то случај код следећих: *покрмачити, покурјачити, посвињити, поцрвљати*.

Од мање заступљених творбених модела издвојили бисмо глаголе који су у фреквентној употреби а чијим се творбеним формантима не образују други зооглаголи, типа *коњосати* или *мајмунисати* (*се*), који су настали додавањем суфикса *-оса-* односно *-иса-* на основе именица *коњ*, то јест *мајмун*; затим два глагола настала комбинацијом творбених форманата – *долијати* и *ражабити* (*се*): први глагол је образован помоћу префикса *до-* и суфикса *-а-*, док се код другог глагола може воспоставити префикс *раз-* и суфикс *-и-*.

2. Лексичко-семантички аспект. На темељима парадигматских односа могу се објединити речи које припадају истој граматичкој врсти и које деле неку семантичку особеност. За наше истраживање лексичко-граматички аспект није имао велики значај, мимо чињенице да предмет нашег истраживања представљају речи које спадају у парадигматску групу глагола, тачније подгрупу зооглагола.

Ексерциране десупстантивне глаголе мотивисане називима животиња поделили смо на неколико лексичко-семантичких група (ЛСГ).

Зооглаголи у руском језику су семантички разуђенији и њих је могуће разврстати на шест различитих група, док се у српском језику ови глаголи могу сврстати у свега три групе.

Прву, најбројнију групу у оба језика, чине глаголи којима се означава **рађање младунаца**.

То су, углавном, постфиксални глаголи у руском, односно са повратном речцом у српском језику, и у највећем броју случајева се користе у свом примарном значењу. Њихове мотивске основе су именице којима се означавају домаће животиње које је становништво гајило.

Од руских глагола са овим значењем у речницима се могу пронаћи лексеме *жеребиться, зайчатиться, козлиться, котиться, кролиться, пороситься, телиться, щениться, ягниться*.

Српски глаголи наведених лексичко-семантичких карактеристика се, у већини случајева, могу користити са повратном речцом и без ње: *(ис)козити (се), испилити (се), (о)јарити (се), (о)ждребити (се), (о)куцити (се), (о)мацити се, (о)прасити (се), (о)телити (се)*. Код малог броја ових глагола основном значењу се придружује и фигуративно значење: такав је случај са глаголима *окозити (се)* и *отелити (се)* који, поред означавања рађања младунчади, значе да се нешто ради са муком и уз велике напоре [РМС, к. IV: 99; РМС, к. IV: 242].

Другу ЛСГ чинили би глаголи који се примарно употребљавају у **фигуративном значењу**. Ради се о глаголима код којих је особина која се приписује мотивским именицама, то јест животињама које се именују тим именицама, веома изражена и као таква је погодна да се верно ослика такво понашање код људи.

Такви су глаголе *ехидничать (ехидная улыбка, примарна особина неискреност), ишачить (издржљивост), козокаться (тврдоглавост), кобелировать и котовать (реферише на слободу полног понашања), крыситься (злокобност), лисить (лукавост), обезьянничать (подражавање), ослить (глупост), петушиться (срџба), попугайничать (причљивост), проворонить (непажња), собачить (борбеност), червиветь (досада)*.

Од српских зооглагола издвојили бисмо следеће: *бумбарити* (мумлањем, говором подсећати на зујање бумбара), *долијати* (везује се за лукавство), *коњосати* (исцрпљеност од напора), *(на)магарчитити* (реферише на глупост), *мајмунисати* (подражавање), *(о)соколити (се)* (храброст), *(у)црвљати се* (досада).

Глаголи попут *бубати, избубати, набубати* или *отелити се, окозити се, откравити се, раскравити се, раскрављивати се* су такође у фреквентној употреби у српском језику у пренесеном значењу али на њих се не може применити семантизација којим су обухваћени претходни примери јер се таква веза са њиховим мотивским именицама не може успоставити.

Са претходном групом уско је повезана следећа, с том разликом да су зооглаголи ове групе оријентисани на **имитирање физичке карактеристике**

животиње. Рецимо, руски глагол *воронитъ* и његов српски еквивалент *врани-ти* значе бојити нешто у црно – боју вране, даље *ѣжитъся* и *(на)јежити (се)* упућују на то да се нешто диже и костреша као жежеве бодље, слично значење има и глагол *ѣриитъся* с тим да се овде имају у виду пераја рибе; глаголима *змеитъся* односно *ззмијити*, *(за)змијугати*, *змијуљити*, *прозмијугати* се означава начин кретања који подсећа на просторно премештање типично за ову врсту гмизаваца, док глаголи типа *свинничатъ*, *свинячитъ*, *усвинячитъся*, односно *крмачити*, *искрмачити*, *покрмачити*, *посвињити (се)*, *усвињити (се)* у основи своје семантичке структуре имају људску предрасуду о свињама као прљавим животињама.

Од руских глагола овим лексичко-семантичким особинама одликују се глаголи попут *(на)бычитъся* (попримити суров изглед љутиг бика), *козлитъ* (певати козјим гласом), *моржеватъ*, *навлиннитъся/навлинничатъ* (имати надмен став), *соловетъ/советъ* (тонуту у полусан, дремеж).

Од српских глагола додали бисмо још и *мравињати* (кретати се као мрав) и *ражабити се* (раширити се као жаба).

ЛСГ *лов на животиње* карактеристична је искључиво за руски лексички систем и чине је глаголи као што су *белковатъ*, *боброватъ*, *волковатъ*, *звероватъ*, *козоватъ*, *лисоватъ*, *мышковатъ*, *перепеляничатъ*, *рыбачитъ*, *рачитъ*, *скворечничатъ*, *соболятничатъ*, *утятничатъ* или *хорьковатъ*. Сви се ови глаголи семантизују на исти начин – ловити животиње чији назив представља творбену базу за образовање глагола. Њихови српски, семантички, не и творбени еквиваленти, имају форму синтагме у коју улази именица којом се номинује животиња (*ловити веверице*, *вукове*, *козе*, *препелице* или *лов на лисице*, *ракове*, *патке*). Једини глагол који се и творбено приближава наведеним руским јесте глагол *рибарити* (рус. *рыбачитъ*).

Лексичко-семантичка група глагола којима се означава **професија** такође је заступљена само у руском систему. Овде спадају глаголи *голубятничатъ*, *гусятничатъ*, *бычничатъ*, *коноводитъ*, *коровничатъ*, *птичничатъ*, *соколятничатъ*. Семантичка вредност ових глагола се може пренети синтагмом 'гајити животињу номиновану именском осномом'.

Поменути српски глагол *рибарити*: бавити се риболовом, продавати рибу, би се, због начина семантизације, могао прикључити и овој ЛСГ зооглагола.

Најспецифичнија група руских зооглагола која се може оформити на основу ексцерпираних грађе могла би се семантизовани као **лишити/ослободити некога или нешто неке животиње**. У ову подгрупу уврстили бисмо глаголе типа *обезрыбитъ*, *обезлошадитъ*, *обезмышитъ*, *обесконитъ*. Иако српском дериватолошком систему овај творбени тип није стран (постоје глагол типа *обезглавити*, *обезвредити*, *обесмислити*), грађа нам није дала потврду овог типа са зоонимом као творбеном базом.

3. **Поредбена анализа.** Још један сегмент семантичке анализе проучаваних глагола може се односити на поређење значења. У овом поглављу ћемо указати на неколико творбено-семантичких особина које се код сродних језика јављају и осврнути се на релације које се могу уочити између одређеног зоонима и његове мотивске именице.

а) *Глаголи мотивисани истим супстантивима са истом семантиком.* Захваљујући великом степену блискости руског и српског језика, фази њиховог заједничког развоја, значајан број речи којима се именују животиње, углавном домаће, а којима се мотивишу зооглаголи, истог је или сличног графичког лика у руском и српском језику. Грађа нам је дала потврду следећих глагола:

Воронить: чернить металл, подвергаться воронению; *разг.* Быть рассеянным, невнимательным; ротозейничать.

Љжиться: сутулясь, сжиматься всем телом.

Жеребиться: рожать жеребёнка.

Змеиться: простирается изогнутой линией, извиваться.

Козиться: о козе – рожать.

Котиться: рожать детёнышей.

Павлинниться (павлинничать): Чваниться, спесивиться, выступать надменно.

Пороситься: о свинье: рожать.

Рыбачить (рыболовничать): Ловить рыбу.

Свиначить: Грязнить, пакать, мусорить вокруг себя.

Вранити: црнити, бојити у црно, врано.

Језити: чинити да се нешто диже, да стрши, да се костреша; ~ (*се*): 1. кострешити се од зиме, страха, болести или јаког мрза; 2. много се страшити, бојати се, ужасавати; 3. грчити се, скупљати се, правити наборе 4. нелагодно се осећати, узбуђивати се.

Ждревити (*се*): донети на свет ждребе.

Змијугати: провлачити се, кретати се змијугаво попут змије.

Козити: доносити на свет младе (о кози); ~ (*се*): фиг. мучити се.

Котити: 1. доносити младе на свет (првенствено о мачки); 2. погрдно – рађати децу. ~ (*се*): фиг. множити се, умножавати, размножавати се.

Паунити се: шепурити се као паун, китити се, прсити се, разметати се.

Прасити (*се*): донети на свет прасиће.

Рибарити: бавити се риболовом, продавати рибу.

Усвињити (*се*): упрљати као свиња, укаљати.

Телиться: рожањ телѣнка.

Телити: донети на свет теле (о крави).
~ (се): 1. телити; 2. долазити на свет;
3. мучити се, окапати на неком послу,
досађивати се, чамити.

Червиветь: становиться червивым.

Црвљати се: добивати црве, постајати
црвљив, кварити се од црва; + фиг. чи-
стити се, требити се од црви и вашију.

Шениться: рожањ (о собаке, волчице,
лисе).

Штенити (се): котити се (о куји).

Јгниться: об овце: рожањ ягнѣнка.

Јагњити (се): доносити на свет младунче
(о овци).

Мотивске именице за наведене глаголе, попут *врана, јеж, змија, коза, свиња, риба, црв* или *јагње*, исто се или слично пишу у овим језицима, те су и основе ових именица лако уочљиве у морфемском саставу и творбеној структури издвојених глагола. У грађењу већине руских глагола, наведених у левој колони, учествовао је и постфикс, изузетак су само глаголи *свинячить* и *червиветь*. У српском језику ови глаголи могу се срести и са повратном речцом и без ње. Наведени списак могао би се проширити истим овим глаголима у комбинацији са префиксом, чиме прелазе у категорију свршених глагола: *ожеребиться, окотиться, окозлиться, опороситься, отелиться, очервиветь, оценичься, оягниться* (сви наведени руски глаголи настали помоћу префикса о-) или *најежити се, ождебрити (се), зазмијугати, искозити (се), окозити (се), опрасити (се), отелити (се), учрвљати се, оштенити (се)* у српском језику, код којих се, поред префикса о-, примећује присуство и других префиксалних морфема попут *на-, за-, из-* или *у-*.

Семантика ових глагола у основи је иста, једино се код понеког српског глагола уочава да, поред основног, имају и фигуративно значење, попут глагола *(о)козити се* или *(о)телити се*, којима се означава мучење, тежак рад, чамотиња, што се не види у семантичкој садржини њихових руских парњака.

Једини наведени руски глагол код кога налазимо фигуративно значење јесте глагол *воронить:* (*разг.* быть рассеянным, невнимательным; ротозейничать), исти се налази у основи префиксалног глагола *проворонить,* (*разг.* по невнимательности, рассеянности и т.п. упустити; прогледеть, прозевать).

б) Глаголи мотивисани истим супстантивима са разликом у семантици. С обзиром на висок степен сродности између руског и српског језика, у нашој грађи проналазимо свега два примера која сведоче о датом типу односа. Ситуација је сасвим разумљива имајући у виду то да мотивске именице зооглагола воде порекло из заједничке етапе развоја наших језика.

Сокољничатъ, Сокољатничатъ: Дер-
жати, водити ловчих птица.

Соколити (се): Храбрити, под-
стицати.

И руски и српски глагол мотивисани су називом за исту птицу – *сокола*, с тим да се јавља разлика у значењу: руским зооглаголима означава се врста професије и *соко* је овде послужио као синоним за све ловачке птице, док се семантика српског глагола ослања на особине које се приписују овој птици и зато се и сам глагол *соколити (се)*, и његови префиксални деривати *осоколити* (улити коме храброст, смелост, охрабрити, ободрити) и *осоколити се* (постати храбар, охрабрити се, осмелити се) семантички везују за храброст и смелост.

Раскороветь (разговорно-простореч-
ное):
растолстеть как корова.

Раскравити (се): 1. учинити да
се што смрзнуто открави, отопи,
одмрзнути, растопити, загрејати; 2.
одобровољити, орасположити.

Раскрављивати (се): одмрзнути се,
отопити се, загрејати се.

Иако образовани на истим основама и истим творбеним поступком, наведени руски и српски глаголи се семантички у потпуности разликују: руски глагол *раскороветь* образован је аналогijом са глаголом *растолстеть*, с тим да је замењена мотивска основа, и употребљава се углавном у разговорном стилу да се сликовито дочарају фигуре припадница женског пола.

в) *Глаголи са различитим основама а истим значењем.* Исти тип при-
редбе исказан у претходном пасусу може се приметити и у овом типу односа.
Из ексцерпираних грађе издвајамо два примера истих семантичких вредности
али другачије граfiјске слике, проузроковане тиме што мотивске именице,
магарац и *мајмун*, у руском језику гласе *осел* и *обезьяна*.

Ослить: Глупо шутити.

Магарчитити: поступати с неким као са
глупаком, подваљивати коме.

Обезьяничатъ: Слепо подражати
кому-то.

Мајмунисати: 1. понашати се као
мајмун, 2. подражавати, опонашати,
имитирати.

Семантизација глагола *магарчитити*, који постоји и као свршени префик-
сални глагол *намагарчитити*, шира је од семантизације глагола *ослить*, али
се заправо ради о истој ствари – исмевати некога сматрајући га глупим или
наивним.

За други наведени глагол заједничка компонента је свакако опонашање, јер и 'понашати се као мајмун' значи подражавати понашање мајмуна.

г) *Глаголи присутни само у једном језику*. Следећи сегмент анализе посветићемо зооглаголима који изостају из једног од два анализирана језика и поред чињенице да називи животиња, зооними којима су мотивисани, постоје и у језику у којем се исти или слични глаголи не јављају.

Размотримо, најпре, глаголе који су саставни део лексичког система руског језика, а којих у српском језику нема:

Бычиться: Суровиться, глядеть угрюмо, упрямиться. **Бычничать:** Разводить быков, мясничать.

Оба наведена глагола образована су на бази именице *бык* која, свакако, постоји и у српском језику али не улази у састав ниједног зооглагола. Поред основе поменуте именице, у творбеној структури ова два глагола могу се препознати и друге компоненте, између осталог суфикси *-и-* и *-нич-а-*.

Зооглаголи *голубятничать* [разводить голубей], *гусятничать* [разводить гусей], *зайчатиться* [рожать зайчат] настала су суфиксацијом и то на творбеним основама именица *голубь*, *гусь* и *заяц*. Све три побројане именице постоје у српском језику али ниједна не учествује у стварању неког зооглагола.

Орлить Клеймить казённым клеймом.
Перепелятничать Охотиться на перепелов.

И за именице у основи ових глагола постоје еквивалентне у српском језику – *орао* и *препелица*, мада се ниједна од њих не среће као творбена база за настанак глагола.

Петушиться Горячиться, вести себя задирой, петухом.
Попугайничать Передразнивать, повторять чужие мысли и слова, подражать.

Именице *петао* (рус. *петух*) и *папагај* (рус. *попугай*) такође не налазимо међу мотивским за образовање зооглагола иако носиоци руског и српског језика сличне особине приписују овим животињама: у прилог овој тврдњи је и израз *понављати као папагај*, који је семантички близак руском глаголу.

Оба следећа глагола мотивисана су истим супстантивом, именицом *собака* (срп. *пас*). У српском, међутим, не постоји глагол мотивисан овом

именицом док два семантички супротстављена израза, *веран као пас* и *лаже као пас*, не кореспондирају са овим руским глаголима:

<i>Собачить</i>	Шалить, пакостить, портить что-нибудь из вредности.
<i>Собачиться</i>	Браниться, ругаться.

Иста је ситуација и са глаголима *советь* [подкатывать глаза, слово в одури] и *соловеть* [становиться вялым, сонным]: ради се о суфиксалним глаголима мотивисаним именицама *сова* и *соловей* (срп. *славуј*). У српском језику наведене именице не мотивишу ниједан зооглагол. Интересантан податак који се може пронаћи у етимолошком речнику Г. А. Крилова је да глагол *соловеть*, као и његов префиксални дериват *осоловеть*, воде порекло од придева *соловый* — «желтоватый», и да је и сама птица, која има жуте боје на себи, зато прозвана *славуј*. Савремено језичко осећање, ипак, интерпретира да је овај глагол директно мотивисан именицом, а не придевом.

У другом смеру поређења, у српском језику се такође могу уочити зооглаголи којих у руском језику нема иако су мотивске именице присутне.

Размотримо, најпре, глагол *долижати* [бити напакон уловљен, упркос свему лукавству]. Овај префиксално-суфиксални дериват настао је на бази именице *лија*, што је хипокористик именице *лисица*. Семантика глагола везује се за лукавство које се приписује поменутој. У руском језику, иако постоје именице *лисица* и *лиса*, те се иста особина приписује овој животињи, не постоји глагол са овим значењем, мотивисан поменутом именицом. У речницима проналазимо глагол *лисить* који, ослањајући се на персонификоване особине ове животиње, има значење *хитрить, льстить, угождать кому-либо*.

И носиоци руског језика *коња* доживљавају као јаку, издржљиву животињу која је од велике користи у обављању тешких и физички захтевних послова. Управо се на томе заснива семантика српског глагола *коњосати* [мучити се, радити као коњ, диринцити], док у руском језику сличан глагол не постоји.

4. Стилистички аспект. Стилска припадност истраживане групе глагола није била тема засебних лингвистичких истраживања, о њима се може прочитати тек по која реченица у оквиру неких других проблемских целина. Тако Виноградова, рецимо, говорећи о одликама десупстантивних глагола са суфиксом *-и-ть* у оквиру разговорног стила, каже за зооглаголе да су „разговорные и просторечные глаголы”, наводећи глаголе типа *ишачить, козлить, лисить, обезьянить, собачить* (Виноградова 2011: 98).

Улуханов карактерише мотивске именице зооглагола, а самим тим и ове глаголе, као разговорне или ’просторечные’. Од примера наводи глаголе попут *обезьянничать, попугайничать, ишачить, петушиться, котовать и кобели-*

ровать али ипак каже „В прямых значениях эти имена относятся обычно к нейтральной лексике” (Улуханов 2010: 206).

Зооглаголи у целом, као група, не могу се везати само за један стил. Највећи број ових глагола заиста припада разговорном стилу и у оквиру тог стила се најслободније употребљавају. Глаголи образовани на зоонимима су и настали да би се задовољиле потребе свакодневне комуникације. Код неких, новијег образовања, типа рус. *раскороветь*, уочава се црта снижене вредности и такви се глаголи још не бележе у речницима, али то не утиче на степен њихове фреквентности. Штавише, глаголи који се употребљавају у пренесеном значењу највише одговарају комуникацијским захтевима разговорног стила.

Значајан број зооглагола се може окарактерисати као функционално-стилски неутралан, то су глаголи којима се именују професије или рађање младунаца одређених врста. Код ових потоњих постоји неколико примера код којих је примарно значење преосмишљено те у савременом српском, односно руском језику, имају снажно фигуративно значење.

Иако зооглаголи специјално не карактеришу остале функционалне стилове, њихова употреба није ограничена и не може се избећи, уколико контекст то захтева. У лексичким системима истраживаних језика не постоје друга средства којима би зооглаголи, бар у свом примарном значењу, били замењени.

Имајући у виду да дајемо само глобални осврт, напомињемо да свако ближе разматрање стилских одлика зооглагола превазилази оквира овог рада.

5. Закључна разматрања. Разматрајући ову малобројну а семантички разуђену групу глагола, трудили смо се да осветлимо све битне аспекте за њихов настанак, мотивацију, употребу и функционисање у системима руског и српског језика. Желели смо да истакнемо сличности и разлике међу овим глаголима на свим поменутиим нивоима.

Само увођење термина *зооглагол* за глаголе образоване на бази именица којима се номинују животиње представља новину за српску лингвистичку праксу.

Поређење зооглагола започели смо од творбеног нивоа, класификујући и поредећи творбене поступке у руском и српском језику, разматрајући творбена средства и значења која у новонасталу реч уносе афикси као творбени форманти.

Проучавали смо и творбене базе зооглагола и дошли до закључка да је међу њима највише зоонима из класе копнених сисара, затим су заступљене птице а најмање их има из класе водоземаца и риба. Овакво стање је разумљиво с обзиром да морски свет не игра тако битну улогу у животима ова два словенска народа, као што је то сличај са народима који су свој живот и опстанак повезивали са водом.

У следећем поглављу фокус је био на лексичко-семантичким карактеристикама зооглагола и на могућностима класификовања у односу на семантички садржај. Већу лексичко-семантичку разуђеност примећујемо у руском језику, где издвајамо шест група, док се српски зооглаголи семантички подударајају са кретеријумима само три групе.

У сегменту који се тиче поредбене анализе бавили смо се компарирањем зооглагола и успостављањем међусобних односа које смо у току истраживања уочили, од апсолутне творбено-семантичке подударности до њеног потпуног одсуства.

ИЗВОРИ

- Даль 1978–1980:** В. И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. 1-4 Москва: Русский язык. (URL: <http://slovardalja.net/>, приступљено јуна 2020.)
- Крилов:** Г. А. Крылов, *Этимологический онлайн-словарь русского языка*, <https://lexicography.online/etymology/krylov/c/соловеть>, приступљено 18. јула 2020.
- Ожегов/Шведова 2003:** *Толковый словарь русского языка*, Москва: РАН. (URL: <http://ozhegov-online.ru/>, приступљено јуна 2020.)
- РСМ 1967–1976:** *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Београд – Загреб: МС – МХ.
- Шански 1975:** Н. М. Шанский и др. *Краткий этимологический словарь русского языка. Пособие для учителей* (URL: <https://lexicography.online/etymology/shansky/>, приступљено јуна 2020.)

ЛИТЕРАТУРА

- Белошاپкова (ред.) 1999:** *Современный русский язык*, Москва: Азбуковник.
- Виноградова 2011:** В. Н. Виноградова, *Стилистический аспект русского словообразования*, Москва: ЛИБРОКОМ.
- Земска 2009:** Е. А. Земская, *Современный русский язык Словообразование*, Москва: Флинта.
- Кисельова 2010:** М. А. Киселёва, *Лексика и словообразование*, Москва: Флинта, Наука.
- Маслова 2004:** В. А. Маслова, *Лингвокультурология*, Москва: Академия.

Новокмет 2016: Слободан Новокмет, *Семантичка анализа лексема које означавају животиње у савременом српском језику*, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, [докторска дисертација].

Пипер/Клајн, 2013: П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.

Улуханов 2010: И. С. Улуханов, *Мотивација в словообразовательной системе русского языка*, Москва: ЛИБРОКОМ.

ДЕНОМИНАТИВНЫЕ ГЛАГОЛЫ, МОТИВИРОВАННЫЕ НАЗВАНИЯМ ЖИВОТНЫХ, В РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

Глаголы, образованные на базе существительных, номинирующих животных, редко являются предметом лингвистических исследований. Зооглаголы являются маленькой, но неотъемлемой частью словарного состава русского и сербского языков. Они образованы от основ существительных, которыми называются хозяйственно полезные и вообще домашние животные. Хотя составляют маленькую группу глаголов, зооглаголы отличаются семантической разобщенностью, что частью и будет предметом нашего исследования. Помимо лексико-семантических особенностей, опираясь на сопоставительный анализ, в статье комментируется также словообразовательный аспект, вернее: способ словообразования исследуемой группы глаголов и характеристики существительных, которыми они мотивируются.

Ключевые слова: зооглагол, животное, словообразовательная база, лексико-семантические характеристики.

Елена Б. Лепоевич